

Silvia Pitiriciu

DIN TERMINOLOGIA CROMATICĂ: ALBASTRU ÎN LIMBA ROMÂNĂ

A vorbi despre culori înseamnă a pătrunde într-o lume fascinantă și complexă. Culoarea este o impresie pe care lumina o provoacă ochiului, percepția ei este, la rândul ei, un fenomen biologic complex.

Din cele mai vechi timpuri culorile au fost cercetate, asociate cu diferite elemente materiale sau spirituale, au fost grupate și clasificate în funcție de diferite criterii. Grecii antici vorbesc despre *chrôma*, ca fenomen cromatic, indienii sunt atrași de virtuțile terapeutice ale culorilor asupra organismului uman.

În istoria culturii universale, Goethe a studiat fenomenul cromatic timp de mai bine de 20 de ani. *Tratatul culorilor*, opera sa apărută în anul 1819, este o creație fundamentală pentru oamenii de știință, pentru artiști, psihologi ori pentru sociologi. Mirajul culorilor i-a atras pe artiști și pe cercetători, continuă să-i fascineze și astăzi. Cromatica dă naștere la abordări noi, reunește sisteme de date, de standarde, în jurul ei s-a creat o simbolistică arhetipală. Limba reflectă bogăția și varietatea cromatică observabilă nu numai la nivelul lexemelor și al frazeologismelor, ci, mai ales, în creațiile poetice, prin asocieri inedite de termeni cromatici cu obiectele ori în viața socială. În lingvistica românească sunt cunoscute studiile unor cercetători precum Simeon Florea Marian¹, T. Pamfile și M. Lupescu², Teodor Porucic³, Ana Canarache⁴, B. Giuglea și B. Kelemen⁵, Domnica Gheorghiu⁶, Eugenio Coșeriu⁷, Angela Bidu-Vrânceanu⁸, I. Șușală⁹, Marius Sala¹⁰.

¹ Simeon Florea Marian, *Chromatica poporului român*, Discurs de recepție la Academia Română, În: „Analele Academiei Române”, seria II, tomul V, secț. II Memorii și notații.

² T. Pamfile, M. Lupescu, *Cromatica poporului român*, București, 1914.

³ Teodor Porucic, *Terminologia cromatică din Basarabia*, În: „Viața Basarabiei”, nr. 4, 1932, p. 49-58.

⁴ Ana Canarache, *Câteva nume de culori și nuanțe în limba română*, În: LR, X, nr. 1, 1961, p. 16-20.

⁵ B. Giuglea și B. Kelemen, *Termenii privitori la culori în latină, cu referință la limbile romanice*, în CL, XI, nr. 2, 1966, p. 215-220.

⁶ Domnica Gheorghiu, *În legătură cu terminologia culorilor din limba română*, În: LR, nr. 1, 1968, p. 39-49.

⁷ Eugenio Coșeriu, *Vers une typologie des champs lexicaux*, În: „Cahiers de lexicologie”, vol. XXVII, II, 1975.

⁸ Angela Bidu-Vrânceanu, *Systématique des noms de couleurs. Recherche de méthode en sémantique structurale*, București, Editura Academiei Române, 1976; Angela Bidu-Vrânceanu, *Nume de culori – semantică, lingvistică, semiotică* I, II, în SCL XLIII, nr. 3, 1992, p. 279-289; nr. 6, 1992, p. 579-594; Angela Bidu-Vrânceanu, *Câmpuri lexicale din limba română. Probleme teoretice și aplicații practice*, Editura Universității din București, 2008.

⁹ I. Șușală, *Culoarea cea de toate zilele*, Chișinău, Editura Lumina, 1993.

¹⁰ Marius Sala, *Istoria cuvintelor VII. Cromatica limbii române*, în „Saeculum”, nr. 3, 2006, p. 16.

Cercetarea de față se înscrie în sfera preocupărilor noastre din ultimii doi ani¹. Reunind informațiile de care dispunem din lucrările de uz general², am întreprins o analiză asupra cromaticii prin termenul *albastru*: definiție, etimologie, formarea cuvintelor, semantică, simbolistică.

1. Definiție. Etimologie

Termenul cromatic *albastru* este cunoscut în cultura universală prin două accepți: din punct de vedere științific, drept „culoare de bază a spectrului solar, situată între *verde* și *indigo*, ale cărei lungimi de undă variază între 450-500 milimicroni” (DA, 19) și uzual, ostensiv, drept „culoare a cerului senin”; prin restrângere „senin”; figurat „melancolic”, „trist, sumbru” (DEXI, 44-45). De remarcat în definiția uzuală o oarecare contradicție între „lumina” sugerată prin semantica echivalentului *senin* și ideea de „întuneric” în sensul figurat exprimat prin termeni precum *trist*, *sumbru*.

Din punct de vedere etimologic, termenul *albastru* este moștenit din lat. *ALBASTER < *ALBUS* (Pușcariu, 56; CADE, 37; REW, 319; DER, 31; MDA, 44; DEXI, 45), fiind prezent și în aromână cu sensul „cenușiu, fumuriu”. De la cerul ușor înnorat, prin urmare albicios, s-a ajuns la sintagma *de culoarea cerului senin* (DER, 31). Etimologia nu acoperă semantica termenului, fiind doar un instrument util de reconstituire a sensului inițial. În simbolistica universală definiția se asociază cu alte elemente care-i sporesc puterea de fascinație: *albastru* este „culoarea cea mai adâncă: privirea pătrunde într-înșea fără să întâlnească niciun obstacol și se rătăcește în nemărginire, ca și cum culoarea ar încerca mereu să-i scape. *Albastrul* este cea mai imaterială dintre culori... și, în valoarea sa absolută, cea mai pură, în afara vidului total al albastrului neutru”³. Metaforic vorbind, *albastru* este „un drum al infinitului în care realul se transformă în imaginar”⁴.

Complexitatea semantică și efectul culorii albastre în viața reală sunt argumente în stabilirea coordonatelor acestui termen cromatic. Annie Mollard-Desfour⁵, Michel Pastoureau acordă un spațiu mai larg temei⁶.

2. Formarea cuvintelor

2.1. Derivarea

De la adjectivul *albastru* s-au format în limba română o serie de derivate substantivale: *albăstrea*, *albăstrică*, *albăstriță*, denumiri populare de plante cu flori albastre; *albăstreală* 1. „culoare albastră” 2. „substanță de culoare albastră-indigo, utilizată în gospodărie și în industrie pentru a accentua albul rufelor, al unor obiecte”; *albăstrel* „pasăre cu coada albastră, care se hrănește cu albine”, *albăstrime* 1. „însușirea de a fi albastru” 2. „întindere

¹ Silvia Pitiriciu, *Din terminologia cromatică: alb în limba română*, în vol. *Studii de limba română în memoria profesorului Radu Popescu*, Editura Universitaria Craiova, 2008, p. 147-157; Silvia Pitiriciu, *Din terminologia cromatică: verde în limba română*, în „Analele Universității de Vest din Timișoara”, Seria Științe Filologice, XLVII, 2009, p. 115-120, Silvia Pitiriciu, *Din terminologia cromatică: galben în limba română*, „Limba română”, Anul XX, nr. 3-4, 2010, Chișinău.

² DER, DEX, DEXI, DLR, MDA, REW.

³ Cf. Jean, Chevalier, Alain Gheerbrant (coord.), *Dicționar de simboluri*, Iași, Polirom, 2009, p. 57.

⁴ Id., ibid.

⁵ A se vedea Annie Mollard-Desfour, *Dictionnaire des mots et expressions: couleur bleu*, Paris, CNRS, 1998.

⁶ Michel Pastoureau, *Albastru, istoria unei culori* (trad. *Bleu: Histoire d'une couleur*), Chișinău, Editura Cartier, 2006.

de culoare albastră”; „spațiu albastru” 3. (înv. peior.) „oameni cu cămașa scrobită” 4. (în perioada interbelică în România) „Partidul Conservator”; *albăstrire* 1. „colorare în albastru” 2. „clătire a rufelor spălate în apă amestecată cu albăstreală” 3. „tratament chimic prin care piesele de oțel sunt acoperite cu un strat albastru de oxid de fier pentru a le proteja contra coroziunii”. Pe aceeași bază s-au format alte derivate adjectivale: *albăstrui*, *-ie* „care bate în albastru”; *albăstriu*, *-ie* „albăstrui, *-ie*”; *albăstrior*, *-ioară* „cam albastru”; *albăstrit*, *-ă* 1. „colorat în albastru” 2. „îmbrăcat în haine orășenești” 3. (fig.) „care este clătit în apă cu albăstreală”; (înv.) *albăstrân*, *-ă* „îmbrăcat orășenește”¹; derivatul verbal *a (se) albăstri* 1. „a (se) colora în albastru, a da unui obiect o culoare albastră” 2. „a clăti după spălare în apă amestecată cu albăstreală” 3. „a avea, a căpăta o lucire albastră” 4. „a se învineți” 5. (înv., peior.) a se îmbrăca în haine orășenești, albastre”.

Termenul cromatic devine bază de derivare pentru câteva antroponime: *Albăstrel*, *Albăstrica*, *Albăstrilă*, *Albăstroiu*, *Albăstreanu*, *Albăstrescu*, *Albăstrin*.

2.2. Compunerea

În compuse, adjectivul *albastru* se asociază fie cu alt adjectiv, fie cu un substantiv, în ambele cazuri indicând nuanța: *albastru-închis*, *albastru-deschis*, *albastru-rece*, *albastru-electric*, *albastru-regal*, *albastru-marin*, *albastru-celest*, *albastru-mediteranean*, *albastru-ultramarin*, *albastru-unguresc*, *albastru-verditer*, *albastru-vestorian*. Același comportament are și neologismul *bleu*: *bleu-cenușiu*, *bleu-gri*, *bleu-pal*, *bleu-foncé*. Combinația poate fi realizată și cu un alt termen cromatic: *albastru-argintiu*, *albastru-cenușiu*, *albastru-turcoaz*, *albastru-verzui*, *albastru-violet*, *albastru-indigo*, *roșu-albastru*, *verde-albastru*, *gri-albăstrui* etc. Termenul cromatic se poate asocia cu un substantiv în al cărui sens este inclus semul „albastru”: *albastru-afină*, *albastru-ardezie*, *albastru-cerneală*, *albastru-clopoțel*, *albastru-denim*, *albastru-lavandă*, *albastru-nu-mă-uita*, *albastru-petrol*, *albastru-topaz*, *albastru-zambilă*². La fel, *bleu-bébé*, *bleu-ciel*, *bleu-cobalt*, *bleu-lavandă*, *bleu-pastel*, *bleu-petrol*, *bleu-safir*. Artiștii, designerii operează cu astfel de termeni cromatici, mai cu seamă că al doilea termen din compus, în cele mai multe cazuri, reprezintă un obiect aparținând regnului mineral și vegetal. Câmpul semantic al termenului cromatic *albastru* este destul de larg: *Căștile albastre* este o denumire metaforică pentru „Forța militară internațională aparținând ONU”, *Cartea albastră* „publicație oficială a unui guvern, care conține documente justificative privind o problemă politică”, *Cardul albastru* „act care dovedește calificarea muncitorilor într-o meserie, în țările europene”, *Planeta albastră* este denumirea Terrei, *maladia albastră* este numele cianozei. În numele proprii compuse, *albastru* are o prezență redusă: *Fluviul Albastru* (China), *Munții Albaștri* (Australia), *Lacul Albastru* (România), fapt constatat și în formații ocazionale: *Vila Cerbul Albastru*, *Marele albastru de Gasconia* (rasă de câine).

3. Frazologie

3.1. Sintagme

În pictură, pigmenții principali în componența cărora intră culoarea *albastru* fac trimitere la metale și la pietre semiprețioase: *albastru de cobalt*, *albastru de fier*, *albastru de mangan*, *albastru de lapislazuli*; la substanțe chimice: *albastru de metil*, *albastru de smalt*; la etnonime: *albastru chinezesc*, *albastru cipriot*, *albastru egiptean*, *albastru indian*; la toponime: *albastru de Alexandria*, *albastru de Anvers*, *albastru de Berlin*, *albastru de Bremen*, *albastru de Flandra*, *albastru de Franța*, *albastru de Germania*,

¹ Cf. MDA, 44. Astăzi este ieșit din uz.

² Cf. Starmer, 2009: 158-187, unde se prezintă combinațiile culorii și nuanțele.

albastru de Harlem, albastru de Pozzuoli, albastru de Prusia, albastru de Rusia, albastru de Saxa, albastru de Veneția, albastru de Viena, albastru de Voroneț. O particularitate a sintagmelor este că se definesc prin sinonime, sintagme sau compuse. De exemplu: *albastru de Alexandria = albastru egiptean, albastru de Viena = albastru de cobalt, albastru de Flandra = albastru de smalt, albastru de Prusia = ferocianură de fier, albastru de Bremen = arseniat de cupru, albastru de cobalt = albastru celest, albastru de mangan = manganat de bariu, albastru de lapis lazuli = albastru ultramarin.* Nuanțele se exprimă în echivalentele sinonimice prin termenul varietate sau sortiment. De exemplu: *albastru chinezesc = varietate superioară de albastru de Prusia, albastru de Anvers = varietate inferioară de albastru de Prusia, albastru pompeian = sortiment de albastru egiptean*¹. În limbajul curent, de la banalul *cer albastru*, sintagmele provin din diferite asocieri cu termenul cromatic. De exemplu: *agată albastră, cuarț albastru, diamant albastru, copil albastru „cianotic”, pițigoii albastru, fluture albastru, cocostârc albastru, rechin albastru, crab albastru, trandafir albastru, crin albastru.*

3.2. În expresii și în locuțiuni, termenul cromatic *albastru* (în diferite forme flexionare) are conotații spirituale și sufletești: *inimă albastră* „suflet trist”, prin extindere, „tristețe, jale”, dar și „necaz”, „furie”, „mânie”²; *cântece de inimă albastră* „cântece melancolice”. Expresia se leagă de efectul asupra tiroidei, *albastrul* fiind culoarea chakrei a patra, care patronează gâtul și comunicarea. Blocajele se traduc prin tristețe, frustrare, depresii, furie. Francezii au expresia *avoir les bleus = être mélancolique*. Locuțiunea *de/cu sânge albastru* definește o persoană de neam nobil, ales. Istoria ei este relatată de P. G. Villeneuve Saint-Georges: în Evul Mediu, ca să nu mai fie folosit numele Domnului în injurii, un iezuit aflat în grațiile regelui a cerut ca *Dieu* să fie înlocuit cu *bleu*, astfel încât expresia *Par le sang de Dieu!* a devenit *palsembleu*. Servitorimea, care a auzit adesea această formulă, nu a reținut decât *sang bleu*. Expresia *C'est un sang bleu* îi caracterizează pe nobili³. Exprimarea metaforică se identifică în expresii precum: *e cam albastru* „situație dificilă sau confuză” (aluzie la imaterialitatea termenului cromatic asociată cu incertitudine și confuzie); la fel, *an albastru* „dificil, greu”. Alte expresii: *aurul albastru* „balena”, *roș-albaștrii* „steliștii” (membrii ai echipei sportive Steaua, al căror echipament are culorile roșu și albastru).

4. Semantică

În sfera semantică, termenul *albastru* a dezvoltat o sinonimie bogată. *Albastrul cerului* are ca echivalent sinonimic termenul *azur*. Vechimea acestuia este observată de Al. Graur: etimonul persan *lâdjour* „lapislazuli” > ar. *lâzaward* > lat. med. *azzurum* > fr. *azur* > rom. *azur* (cf. it. *azzurro*, sp. *azul*, germ. *Azur*)⁴. Astăzi termenul este folosit mai mult în limbajul sportiv internațional: *Squadra azzurra* este numele popular al reprezentativei naționale de fotbal a Italiei, după culoarea echipamentului⁵.

Pornind de la culoarea cerului, *albastru* a dezvoltat sinonime: *ceriu, senin*, înv. *înseninat*, pop. *seninos*, reg. *tistaș* (Transilvania). La figurat are sensul „clar”, „curat”,

¹ Cf. DA, 19-20, unde sunt exemplificate numeroase sintagme și echivalentele lor.

² Cf. DEX, 492, unde semantica este mai bogată: „suflet trist, îndurerat, tristețe, melancolie, mâhnire, deprimare; furie, ciudă, mânie, necaz”.

³ Cf. Chevalier, Gheerbrant (coord.), *Dicționar de simboluri*, p. 59.

⁴ A se vedea Alexandru Graur, *Dicționar de cuvinte călătore*, București, Editura Albatros, 1978, p. 23.

⁵ Cf. G. I. Tohăneanu, *Cuvinte românești*, Timișoara, Editura Facla, 1986, p. 174.

„limpede”, „spălat”. Lucrările lexicografice de profil¹ înregistrează o serie de sinonime din diferite registre stilistice ale limbii: *bleu*, *bleumarin*, *ultramarin*, *turcoaz*, reg. *turchez* (Oltenia), *turchin*, pop. *siniliu*, *sinilit*, *civît*, înv. *havai*, *lulachiu*, reg. *mieriu*, *vâlced* (Transilvania), *stânjeniu*, *vânăt*, *vinețiu*, *vioriu*, *viorel* ș.a. O analiză atentă a acestor termeni – unii formați în limba română de la baze substantivale, alții împrumutați din franceză, germană, italiană și turcă – arată că în semantică toți au semul cromatic „albastru”. Dincolo de această trăsătură comună, semantica lor se diferențiază prin gradul de luminozitate (închis, deschis, întunecat, aprins, stins, tare, slab, spălăcit, veșted), prin apropierea de termenul cromatic *albastru* ori prin asocierea cu altă culoare. Acest fapt determină o sinonimie relativă. De exemplu: *bleu* < fr. *bleu* „albastru-deschis”, *bleumarin* < fr. *bleu marine* „albastru-închis” (MDA, 282), *turchin* < fr. *turquin* „albastru-închis” (MDA, 1026), înv. și pop. *civît* < tc. *çivît* „indigo”, „albastru-închis” (MDA, 557); *turcoaz* < fr. *turquoise* „culoare albastră-verzuie” (MDA, 1026), la fel reg. *turchez* < it. *turchese* (MDA, 1026). La Porucic, *turchez* este mai expresiv, fiind înregistrat cu sensul „albastru bătător la ochi”². Regionalismul *mieriu* (cu variantele *mieru*, *mierău*, *mierâi*, *mierău*, *mereu*, *mirău*, *miriu*) < *mier+iu* (forma *mier* < lat. med. *MERUS*, MDA, 562) indică o culoare „între albastru-deschis și albastru-închis, până la violet” (MDA, 561); *violet* < fr. *violet* indică o culoare intermediară, „între roșu și albastru-închis” (MDA, 1272); înv. *havai* < tc. *havai* „albastru-azuriu” (MDA, 606), *porumb* < lat. med. *PALUMBUS* „cenușiu-albăstrui” (MDA, 1177), livr. *glauc* < fr. *glauque* < lat. *GLAUCUS* „albastru cu nuanță verde” (MDA, 547), *stânjeniu* < *stânjen* + *-iu* „albastru ca floarea stânjeneilor” (MDA, 601), pop. *siniliu* < *sineală* + *-iu* (forma *sineală* < bg. синило „culoare albastră”; *sineală* are și alte sensuri: „vopsea albastră”, „albăstreală pentru rufe”, cf. MDA, 488), „albăstriu”, *sinili/sini* (cf. *sineală*) „a albăstri cu sineală”, *sinilit* < *sinili* + *-it* „albăstrit cu sineală” (MDA, 491), pop. *nierui*, neînregistrat în MDA, „albăstriu-vinețiu”, la Porucic. Dintre toți termenii, cel mai greu de definit este *vânăt* < lat. med. *VENETUS*, din cauza polisemantismului: 1. „care are culoare albastră-închis cu reflexe violete” 2. (despre culoare) „amestec de albastru și cenușiu” 3. (despre ochi) „care are irisul albastru-închis, cu reflexe violete” 4. (despre lumină) „de culoare albastră-închis, cu reflexe violete sau roșietice” 5. „cenușiu-alburiu cu reflexe albastre sau violete” 6. „cenușiu-închis” 7. „albastru-deschis” (MDA, 1201). De semantica lui *vânăt* sunt legați și alți termeni: reg. *vâlced*, et. nec. „vânăt” (MDA, 1198), *vinețiu* (*vânăt* + *-iu*) „care bate în vânăt” (MDA, 1268), *piatră-vânătă* sau *piatră-mierie* „verde-albăstrel” ori albastru-spălăcit” (MDA, 1030), *dedețiu* < *dediță* + *-iu* (cf. *dedițel*) „albastru dulce, plăcut, ca dedițelul” (MDA, 43), *vioriu* (*vioară* + *-iu*) „care variază între violet-deschis și violet-albăstrui” (MDA, 1273), *viorel* (*vioară* + *-el*) „vioriu” (MDA, 1273). Termenii care sunt formați în limba română indică aproximația (*azuriu*, *ceriu*, *mieriu*, *siniliu*, *stânjeniu*, *vioriu*, *vinețiu*). Referințele semantice sunt vagi în MDA, în cazul unor termeni precum: *ultramarin* < germ. *Ultramarin* „albastru” (MDA, 1107), cu toate că prefixul *ultra-* include sensul „tare”, *lulachiu*, cu et. nec. „culoare albastră” (MDA, 418), cf. „albastru-închis cu nuanță delicată liliacee”, la Porucic³.

Derivatele de la termenul cromatic *albastru* au, la rândul lor, sinonime: *albăstrea* = *albăstrică*, *albăstriță*, *vinețea*, *vinețică*, reg. *ghioc*, *zglăvoc* (Oltenia); *albăstreală* = reg. *vinețeală*, *mierială* (Transilvania), pop. *sineală*; *albăstrime* = *claritate*, *limpezime*,

¹ DS, 16; DASLR, 22-23.

² Teodor Porucic, art. cit. În: „Viața Basarabiei”, nr. 4, 1932, p. 57.

³ Id., ibid., p. 53.

*seninătate; a (se) albăstri = a (se) înălbăstri, reg. a sini/sinili (Moldova), a (se) mierii, a vâlcezi (Transilvania), pop. a vineți*¹.

6. Simbolică

Culorile se asociază cu spațiul și timpul, reprezintă fundamentul unei gândiri simbolice, al unei filosofii. Simbolismul cromatic se manifestă la toate nivelurile ființei umane: cosmogonic, psihologic, mistic.

Semnificațiile filosofice și cosmogonice ale culorii arată că albastrul este o culoare spirituală, legată de cer, libertate, eternitate, de idealism, favorizând contemplarea. Rece și inaccesibil, este culoarea depărtării de lumea reală și de viață². Făcând o incursiune în istoria culorii *albastru*, Michel Pastoureau observa că în lumea romană termenul cromatic reprezenta culoarea barbarilor. Germanicii, spre exemplu, se îmbrăcau cu veșminte albastre, își vopseau fața și părul în albastru. De aici, devalorizarea culorii în Antichitate. Barbarii, nu numai germanicii, ci și tracii, trăiau însă într-o atmosferă de spiritualitate, de legătură cu divinitatea. Albastrul simbolizează dimensiunea verticală, înălțătoare, pură, curată, fapt recunoscut și în puterea pietrelor semiprețioase. Antichitatea știa că pietrele albastre aduc noroc și protecție divină. În tradiția chineză se știe că albastrul a reprezentat întotdeauna evoluția, perfecționarea, permanența. În toate religiile, din cele mai vechi timpuri albastrul simboliza înțelepciunea divină. Zeii Osiris, Krishna, Vishnu, Buddha, Jupiter, Zeus, Yahve nu sunt străini de culoarea calmă, profundă și mistică. În creștinism, vălul albastru al Fecioarei Maria predispune la meditație.

În secolul al XIII-lea, în Evul Mediu albastrul devine culoarea emblematică a regelui Franței (*albastru-regal*). Din acel moment, ea va fi asociată ideii de bucurie, dragoste, loialitate, pace și consolare. La sfârșitul Evului Mediu ajunge cea mai frumoasă și mai nobilă culoare. Astfel se explică de ce lăcașele de cult sunt pictate frecvent cu albastru³. Pictura medievală pune mare preț pe ideea că Dumnezeu înseamnă lumină. În Moldova de la începutul secolului al XVI-lea, albastrul este culoarea mănăstirilor Voroneț și Sucevița, de unde *albastru de Voroneț*.

În epoca romantismului, la Novalis și la Eminescu îndeosebi, se utilizează motivul *florii albastre*, în jurul căruia s-a creat o întreagă filosofie. Floarea însăși simbolizează armonia, idealul, pasiunea, tinerețea, puritatea...⁴. Trandafirul albastru, pe care natura nu ni l-a oferit, dar care este dorit între flori, și crinul albastru devin simbolul imposibilului și al absolutului. „*Frunză verde de albastru/mă doare un cal măiastru*”, spune Nichita Stănescu, într-o admirabilă invocație magică, unde spațiul imaginar proiectează o lume fabuloasă dintr-un timp și spațiu halucinant al culorilor și al simțirilor, al armoniei cosmice⁵.

Natura și-a păstrat frumusețile de-a lungul timpului, prin culori ne vorbește. Pentru turiști, și nu numai, tonurile vii de albastru trimit la insulele grecești și la apele Mediteranei.

Semnificațiile sociale ale culorii sunt de un real interes nu numai pentru istorici, psihologi sau pictori. Ele oferă informații prețioase pentru antropologi și sociologi. „Culoarea nu este atât un fenomen natural, cât un construct cultural complex, rebel

¹ DS, 16.

² Ideea este veche, preluată din Antichitate. Egiptenii își acopereau necropolele cu albastru (cf. Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, p. 14).

³ Cf. Umberto Eco, *Istoria frumuseții*, București, Editura RAO, 2009, p. 123.

⁴ Cf. Evseev, op. cit., 62.

⁵ Poezia *Frunză verde de albastru* face parte din vol. *Oul și sfera* (1967).

la orice generalizare, dacă nu chiar la orice analiză.”¹ Pe lângă statutul de fenomen fizic, natural, culoarea are și un statut social, este un fapt social. „Societatea este cea care „face” culoarea, o definește și îi conferă sens, îi construiește codurile și valorile, îi organizează practicile și-i stabilește mizele.”² Culoarea are o funcție semiotică. Ca semn, reprezintă un limbaj.

Astăzi albastrul a devenit, prin consens, culoarea marilor instituții naționale și internaționale, drapelul Uniunii Europene. Albastrul este prezent în drapelul național al multor state (prin tradiție se păstrează în drapelul Franței, ca semn al originii nobile), se găsește în însemnele Jandarmeriei, ale Poliției, ale Marinei, ale Aviației, ale distincțiilor. În societate are multe alte semnificații: culoarea apei reci la robinete, a pubelelor pentru reciclarea hârtiei, a trenurilor de noapte (Compania Internațională la Vagoane-Pat), *Blues* este un gen muzical consacrat. În toate aceste situații albastrul este pozitiv. Mai rare sunt conotațiile negative: *băieții cu ochi albaștri* este o expresie care face aluzie la serviciile de securitate. În informatică, *ecranul albastru* reprezintă o eroare în sistemul de exploatare Windows.

Referințe bibliografice

1. Bidu-Vrânceanu Angela. *Systématique des noms de couleurs. Recherche de méthode en sémantique structurale*, București, Editura Academiei Române, 1976.
2. Bidu-Vrânceanu Angela. *Nume de culori – semantică, lingvistică, semiotică* I, II, În: SCL XLIII, nr. 3, 1992, p. 279-289; nr. 6, 1992, p. 579-594.
3. Bidu-Vrânceanu Angela. *Câmpuri lexicale din limba română. Probleme teoretice și aplicații practice*, Editura Universității din București, 2008.
4. Canarache Ana. *Câteva nume de culori și nuanțe în limba română*, În: LR, X, nr. 1, 1961, p. 16-20.
5. Chevalier Jean, Gheerbrant Alain (coord.). *Dicționar de simboluri*, Iași, Polirom, 2009.
6. Coseriu Eugenio. *Vers une typologie des champs lexicaux*, În: „Cahiers de lexicologie”, vol. XXVII, II, 1975.
7. Eco Umberto. *Istoria frumuseții*, București, Editura RAO, 2009.
8. Evseev Ivan. *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Timișoara, Editura Amarcord, 1994.
9. Gheorghiu Domnica. *În legătură cu terminologia culorilor din limba română*, În: LR, nr. 1, 1968, p. 39-49.
10. Giuglea B. și Kelemen B. *Termenii privitori la culori în latină, cu referință la limbile romanice*, În: CL, XI, nr. 2, 1966, p. 215-220.
11. Graur Alexandru. *Dicționar de cuvinte călătoare*, București, Editura Albatros, 1978, p. 23.
12. Marian Simeon Florea. *Chromatica poporului român*, Discurs de recepție la Academia Română, În: „Analele Academiei Române”, seria II, tomul V, secț. II. Memorii și notații.
13. Mollard-Desfour Annie. *Dictionnaire des mots et expressions: couleur bleu*, Paris, CNRS, 1998.
14. Pamfile T., Lupescu M. *Cromatică poporului român*, București, 1914.
15. Pastoureau Michel. *Albastru, istoria unei culori* (traducere) Chișinău, Editura Cartier, 2006.

---

¹ Cf. Pastoureau, op. cit., p. 5.

² Id., ibid., p. 8.

16. Pitiriciu Silvia. *Din terminologia cromatică: alb în limba română*, în vol. *Studii de limba română în memoria profesorului Radu Popescu*, Editura Universitaria Craiova, 2008, p. 147-157.

17. Pitiriciu Silvia, Silvia Pitiriciu. *Din terminologia cromatică: verde în limba română*, În: „Analele Universității de Vest din Timișoara”, Seria Științe Filologice, XLVII, 2009, p. 115-120.

18. Pitiriciu Silvia. *Din terminologia cromatică: galben în limba română*, În: „Limba română”, Chișinău, nr. 3-4, 2010.

19. Porucic Teodor. *Terminologia cromatică din Basarabia*, În: „Viața Basarabiei”, nr. 4, 1932, p. 49-58.

20. Pușcariu Sextil. *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I Lateinische Elemente*, Heidelberg, 1905.

21. Sala Marius. *Istoria cuvintelor VII. Cromatica limbii române*, În: „Saeculum”, nr. 3, 2006, p. 16.

22. Starmer Anna. *Ghidul culorilor. 200 de combinații inedite pentru casa ta*, București, Editura Litera Internațional, 2009.

23. Șușală I. *Culoarea cea de toate zilele*, Chișinău, Editura Lumina, 1993.

24. Tohăneanu G. I. *Cuvinte românești*, Timișoara, Editura Facla, 1986, p. 174.

Sigle

CADE	Candrea Ioan-Aurel, Densușianu Ovid. <i>Dicționarul etimologic al limbii române</i> , București, 1907-1914, 4 fasc.
DA	Popescu Mircea (coord.). <i>Dicționar de artă A-M</i> , București, Editura Meridiane, 1995.
DASLR	Bucă M., Evseev I., Király Fr., Crașoveanu D., Vasiliuță Livia. <i>Dicționarul analogic și de sinonime al limbii române</i> , București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.
DER	Ciorănescu Alexandru. <i>Dicționarul etimologic al limbii române</i> , București, Editura Saeculum I. O., 2002.
DEX	Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti”, <i>Dicționarul explicativ al limbii române</i> , București, Editura Univers Enciclopedic, 1996.
DEXI	Dima Eugenia (coord.). <i>Dicționar explicativ ilustrat al limbii române</i> , Chișinău, Editura ARC, Editura GUNIVAS, 2007.
DLR	Academia Română, <i>Dicționarul limbii române</i> , tomul I, Partea I, literele A-B, București, Librăriile Socec&Comp. și C. Sfetea, 1913.
DS	Seche Mircea, Seche Luiza. <i>Dicționar de sinonime</i> , București, Editura Univers Enciclopedic, 1997.
MDA	Academia Română, <i>Micul dicționar academic</i> , I, literele A-C, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001.
REW	Meyer-Lübke Wilhelm. <i>Romanisches etymologisches Wörterbuch</i> , Heidelberg, Carl Winters Universitätsbuchhandlung, 1935.

Universitatea din Craiova
(România)